

Formiranje 3. krajiške brigade

Cijela teritorija 5. krajiškog odreda, sem Bosanskog Grahova, u kojem su Italijani i četnici bili u blokadi - od grebena Grmeča do Knina, Sinja, Livna i Kupresa - bila je u avgustu 1942. oslobođena. U takvim uslovima od jedinica ovoga odreda formirana je 3. krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada.

U vrijeme pred njeno formiranje, u sastavu 5. krajiškog odreda nalazilo se sedam bataljona i to: Udarni, Prvi (Petrovački), Drugi (Drvarski) »Rajko Bosnić«, Treći (»Gavrilo Princip«), bataljon »Starac Vujadin«, Omladinski bataljon i bataljon »Zdravko Čelar« - svaki jačine od 250 do 350 boraca.

Prvi petrovački i Omladinski bataljon bili su na položajima prema Bihaću, Drugi (Drvarski) prema Plavnu i Bosanskom Grahovu, Treći (»Gavrilo Princip«) i »Starac Vujadin« prema Bosanskom Grahovu i Livnu, a bataljon »Zdravko Čelar« prema Ključu i Sanskom Mostu.

I pored toga što su zatvarali odgovarajuće pravce, bataljoni su bili pokretni i osposobljeni da, prema potrebi, manevrišu i djeluju u susjednim rejonima, posebno Udarni bataljon, koji je prebacivan s jednog na drugi kraj teritorije Odreda i služio je kao udarna pesnica za izvođenje važnijih akcija.

Između Štaba 5. krajiškog odreda i štabova bataljona bile su uspostavljene poljske telefonske linije i kurirske veze, koje su vrlo dobro funkcionisale.

Organi narodne vlasti i vojnoteritorijalni organi s uspjehom su i neometano obavljali svoje poslove, a narod živio normalnim životom. Formirane su i omladinske čete, sastavljene od najboljih omladinaca sposobnih za borbu, s kojima je izvođena vojnostručna i politička nastava. Na području Odreda intenzivno su radile i radne brigade sastavljene od majstora zanatlija na popravci dotrajalih stambenih kuća i izgradnji novih na zgarištima popaljenih, te partizanskih bolnica u Grmeču i Klekovači za smještaj i liječenje ranjenika i bolesnika i magacina za smještaj životnih namirnica.

Formirane su i radne brigade za obradu poljoprivrednih površina i prikupljanje životnih namirnica. Posebno mjesto zauzima Omladinska radna brigada, formirana ocf omladine Bosanskog Petrovca i Drvara od oko 1.700 omladiniki i omladinaca, koja je pod zaštitom jedinica prikupljala ljetinu u Saničkoj dolini avgusta i septembra 1942.

Vrlo snažnu političku aktivnost razvijale su organizacije Antifašističkog fronta žena i Sateza komunističke omladine Jugoslavije, kao i pionirska organizacija.

Sve te aktivnosti izvođene su pod neposrednim rukovodstvom Okružnog komiteta Drvara, sreskih i opštinskih rukovodstava Komunističke partije i organa narodne vlasti.

Narod bivšeg petrovačkog i grahovskog sreza živio je tako u pravih ratnim uslovima.

U takvim uslovima 17. avgusta 1942. Operativni štab za Bosansku krajinu odlučio je¹⁰⁰ da predloži Vrhovnom štabu da se od jedinica 5. krajiškog odreda formira 3. krajiška NOU brigada. Vrhovni štab dao je saglasnost na taj prijedlog, pa je Operativni štab za dan njenog formiranja i smotre odredio 22. avgust 1942. u mjestu Kamenici.

Usledilo je, dvadesetog avgusta naređenje,¹⁰¹ kojim su bila regulisana sva pitanja u vezi s pripremom za formiranje brigade. Odlučeno je da u sastav 3. krajiške brigade, u prvo vrijeme, uđu: Vrtočka, Vakufska, Drvarska, Crljivičko-zaglavička, Kamenička i Cvjetnička, a nešto kasnije Vođenička, Krnjeuška i Bravska četa. To naređenje obuhvatalo je i sva druga pitanja za pripremu formiranja Brigade, kao: dežurstvo, rad obavještajne službe, održavanje veza, kurirsku službu, sanitetsko obezbjeđenje i higijensku zaštitu, dovođenje u red naoružanja i opreme i drugo.

Naredbom Štaba 3. krajiške brigade,¹⁰² odlučeno je da se od pomenutih četa formiraju dva bataljona, i to: 1. i 2. U njihov sastav ušle su: 1, 2, 3. i 4. četa 2. drvarskog bataljona »Rajko Bosnić« i Vrtočka i Kulenvakufska četa 1. petrovačkog bataljona i Četa pratećih oruđa.

U sastav 1. bataljona ušle su: 1. drvarska, 2. vrtočka i 3. kamenička četa.

U sastav 2. bataljona ušle su: 1. kulenvakufska, 2. crljivičko-zaglavička i 3. cvjetnička četa.

Bataljoni su formirani dan-dva prije smotre. Njihov sastav sačinjavali su prekaljeni borci u jednogodišnjim borbama i marševima, u zasjedama i rovovima, i u najtežim borbenim i atmosferskim uslovima. I pored žrtava koje su podnosili, oni nijesu uzimali pred neprijateljem. Gordi i ponosni oni su visoko nosili zastavu slobode, svijesni da se bore za bolji i sretniji život svoga naroda i za bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.

Formiranje bataljona i 3. krajiške brigade izvođeno je u hodu. Na kraju priprema, Operativni štab za Bosansku krajinu izdao je Naredbu o postavljenju starješinskog sastava.

U Štab 3. krajiške brigade postavljeni su: na dužnost komandanta Nikola Karanović, političkog komesara Simo Tadić, zamjenika komandanta Vlado Bajić i zamjenika političkog komesara Miloš Bauk Milkan. Za sekretara Štaba postavljen je Đuro Bajić, za obavještajnog oficira Milan Čup,¹⁰³ za referenta saniteta Marijan Kveder i za intendanta Dako Stupar.

U štabovima bataljona i četa izvršen je slijedeći raspored:

- u 1. bataljonu: za komandanta postavljen je Milan Atlagić, a za političkog komesara Milan Trninić. Dan kasnije odluka je izmjenjena, pa

¹⁰⁰ AVII, k. 703, br. reg. 3-4, Naredba Operativnog štaba br. 351.

¹⁰¹ AVII, k. 703, br. dok. 41/1-8.

¹⁰² AVII, k. 703 br. dok. 41/4-3.

¹⁰³ Poginuo juna 1944. na planini Vranići kod Fojnice, na dužnosti zamjenika komandanta 7. krajiške brigade.

*Nikola Karanović, prvi komandant
brigade, Narodni heroj*

*Simo Tadić, prvi politički komesar
brigade*

*Vlado Bajić, zamenik prvog
komandanta brigade*

*Miloš Bauk, zamenik prvog političkog
komesara brigade*

je za političkog komesara postavljen Boro Kecman; za zamjenika komandanta Đoko Cubrilo, a za zamjenika političkog komesara Mile Brkljač Mićo¹⁰⁴ i za intendanta Nikica Pilipović;

- u 1. četi: za komandira postavljen je Jovo Miljević, za političkog komesara Pero Materić, za zamjenika komandira Dušan Trninić i za zamjenika političkog komesara Milko Rodić;

- u 2. četi: za komandira Vaso Pilipović, za političkog komesara Milan Vukša, za zamjenika komandira Simo Petrović, a za zamjenika komesara Milovan Samardžija;

- u 3. četi: za komandira Jovo Pužić¹⁰⁵ za političkog komesara Jovo Rodić, za zamjenika komandira Đuro Aćić i za zamjenika komesara Aćim Sobot;

- u 2. bataljonu: za komandanta Nikola Pećanac, za političkog komesara Savo Trikić, za zamjenika komandanta Nikola Vojvodić,¹⁰⁶ za zamjenika političkog komesara Vojmir Kuzmanić,¹⁰⁷ za intendanta Jovo Grubor;

- u 1. četi: za komandira Mihajilo Kerkez Maćuka, za političkog komesara Boško Kerkez, za zamjenika komandira Petar Čiča,¹⁰⁸ a za zamjenika političkog komesara Božo Drobar;

- u 2. četi: za komandira Mićo Tanjga,¹⁰⁹ za političkog komesara Milan Skakić, za zamjenika komandira Dragija Đumić,¹¹⁰ a za zamjenika komesara Stevo Rokvić;

- u 3. četi: za komandira Pero Pilipović, za političkog komesara Milan Bojanić,¹¹¹ za zamjenika komandira Rade Kljajić, a za zamjenika komesara Tomo Tanjga, i

- u Pratećoj četi brigade: za komandira Savo Grbić, za političkog komesara Dušan Adamović Duško i za zamjenika komandira Milan Rodić.

Lijep i sunčan dan bio je 22. avgusta. Već u prvim jutarnjim časovima pristizale su sa svih strana u s. Kamenicu (u Šobotov gaj) kolone naroda, najviše omladine, starijih ljudi i žena, jer su do tada iz svake porodice po jedan ili više mladića i po neka djevojka bili svrstani u jedinice Odreda, Proleterskog bataljona Bosanske krajine, Prvu i Drugu krajišku brigadu i druge partizanske formacije. Svi su bili radosni i ljubopitljivi.

Uz put su razgovarali o uspjesima partizanskih jedinica i podvizima pojedinaca, koji su se istakli u jednogodišnjim borbama, o čemu su bili svakodnevno obavještavani iz radio-vijesti i na raznim sastancima i konferencijama koje su održavane po selima.

Narodnooslobodilački odbor sela Kamenice, opštinsko i sresko rukovodstvo bili su na vrijeme obavješteni o danu formiranja brigade i

¹⁰⁴ Poginuo na Borovoj glavi kod Livna 10. decembra 1943.

¹⁰⁵ Poginuo na dužnosti komandanta 3. bataljona u borbi s Nijemcima na Vitezu kod Travnika, 14. oktobra 1943.

¹⁰⁶ Poginuo kao zamjenik komandanta 2. bataljona na položaju Krnja jela u selu Orahovica kod Ustiprača, 19. jula 1943. od avionske bombe.

¹⁰⁷ Isto. Zamjenik političkog komesara 2. bataljona.

¹⁰⁸ Stradao kao ranjenik u Centralnoj bolnici na Sutjesci 1943.

¹⁰⁹ Poginuo oktobra 1943. na Krasuljama kod Ključa u borbi s ustašama.

¹¹⁰ poginuo na Golom brdu kod Ustikoline, prilikom prelaska naših snaga preko Drine aprila 1943. u borbi s Italijanima.

¹¹¹ Poginuo u borbi na Bihaću početkom novembra 1942.

na vrijeme su izvršili sve neophodne pripreme za doček boraca i najviših rukovodilaca Oblasnog komiteta KPJ, Operativnog štaba za Bosansku krajinu, članova OK KPJ za okrug Drvar i Štaba 5. krajiškog odreda.

Narod Kamenice i čitave Drvarske doline dočekao je borce buduće brigade pun oduševljenja i u prazničnom raspoloženju. Iako siromašni i do tada iscrpljeni u jednogodišnjem ratu, stariji ljudi i žene donosili su svojim borcima sve ono što su od hrane imali i mogli odvojiti, kako bi zajedno s njima proslavili ovaj nezaboravni dan. Djevojke i mlađe žene donosile su poklone borcima, a poneka od njih svome momku, drugu i prijatelju - vezene marame, rublje, džempere, pulovere, rukavice i peškire kao najdraži dar, koji su izdvajale iz svog djevojačkog ruha, ili, pak, posebno izradile za tu priliku.

Štabovi bataljona i komande četa nastojali su da što bolje predstave svoje jedinice. U igri i pjesmi sačekali su borci i narod praznično proglašenje brigade. Na sve strane orile su se partizanske borbene pjesme boraca i omladine. Bio je to, uistinu, praznični i nezaboravan dan.

Oko 10 časova zamjenik komandanta buduće brigade, Vlado Bajić, postrojio je jedinice, oko kojih se okupio narod i predao raport zamjeniku komandanta Operativnog štaba Slavku Rodiću.

O vojno-političkoj situaciji u to vrijeme, ciljevima i daljem razvoju NOB-a, formiranju i zadacima nove brigade, kao i naporima koje u narednom periodu očekuju njene borce i starješine ne samo na terenu Bosanske krajine, već i šire, te bratstvu i jedinstvu, govorili su Đuro Pucar Stari, Osman Karabegović i komandant brigade Nikola Karanović.

Poslije zбора organizovan je zajednički ručak naroda i boraca, a zatim je nastalo pravo praznično veselje.

Narednog dana novoformirana brigada zadržala se u Šobotovu Gaju. Jedinice su se sređivale i odmarale. U njenom štabu održan je sastanak sa članovima štabova bataljona, na kojem je analizirano stanje u Brigadi i postavljeni naredni zadaci: organizovani su i održani sastanci u štabovima bataljona s komandama četa, te četne konferencije, sastanci partijskih ćelija KPJ i SKOJ-a po četama. Sređena je evidencija ljudstva, naoružanja i opreme i regulisano dežurstvo u jedinicama. Sve je bilo spremno za pokret.

Toga dana Brigada je brojala 704 borca, naoružana jednim minobacačem, 5 teških mitraljeza, 26 puškomitraljeza, 500 pušaka i oko 40.000 metaka.¹¹²

Bilo je predviđeno da u njen sastav uđu i bataljoni »Gavrilo Princip« i »Starac Vujadin«, koji su se nalazili na terenu Bosanskog Grahova. Na formiranju tih bataljona radio je politički komesar brigade Simo Tadić¹¹³ i zamjenik političkog komesara 5. krajiškog odreda Milan Trninić. Do toga nije došlo, jer je Operativni štab za Bosansku krajinu, na prijedlog Štaba 5. krajiškog odreda pronijenio odluku i dva pomenuta novoformirana bataljona ušla su u sastav 4. krajiške NOU brigade, koja je formirana 9. septembra 1942. na Tičevu."¹¹⁴

¹¹² Zbornik, tom 4, knj. 7, br. dok. 8, strana 20 i 21.

¹¹³ Zbornik, tom 4, knj. 7, br. dok. 8, str. 20.

¹¹⁴ Izvještaj Štaba 5. krajiškog odreda od 3. 9. 42. Zbornik, tom 4, kni. 7, br. dok. 5, str. 15 i 16.

Novoformiranu brigadu sačinjavali su do tada u borbama prekaljeni radnici Drvara i Bosanskog Petrovca, koji su radili u »Šipadu«, pilani, tvornici sanduka, stovarištu rezane građe tvornici buradi, željezničkoj radionici i ložionici, rudniku kamenog uglja, industrijskim radionicama svih struka kao i u privatnim zanatskim radnjama i u trgovini, te stalni i sezonski radnici širom Jugoslavije, koji su pred ustanak došli kući kao i povratnici iz Francuske, đaci i seoska omladina.

•

U sastav Brigade ušao je 22. oktobra 1942. samostalni bataljon »Zdravko Čelar«, kao njen 3. bataljon, a nekoliko dana kasnije, od 3 postojeća, formiran je i 4. bataljon.

Od postojeća četiri bataljona jedanaestog novembra 1943. formiran je i 5. bataljon, a 5. decembra 1943. u sastav Brigade ušao je i italijanski bataljon »Mateoti«, kao njen 6. bataljon. Taj bataljon formiran je 1943. u Splitu od Italijana antifašista, koji su poslije kapitulacije italijanske fašističke vojske prešli na stranu NOV Jugoslavije.

Početak juna 1944. u sastav Brigade ušao je i jedan inženjerijski bataljon iz sastava rasformirane inženjerijske brigade Vrhovnog štaba, kao 7. bataljon, pa je dalje dejstvovao kao pešadijski bataljon.

U oslobođenom Beogradu formiran je 24. oktobra 1944. Prateći bataljon, a iz njenog sastava izašao je bataljon »Mateoti«.

Na Sremskom frontu 17. marta 1945. izvršena je reorganizacija Brigade: rasformirani su 4. i 5. i Prateći bataljon i Brigada je prešla na trojnu formaciju.